

В. Г. Здановський, д-р техн. наук (ДУ «ННДПБООП»),
В. М. Степанишин, канд. техн. наук (Львівське обласне управління лісового
та мисливського господарства),
Я. Б. Сторож, канд. техн. наук (ДУ «ННДПБООП»)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА НА ОСНОВІ ДСТУ OHSAS 18001:2010

Аналіз зарубіжного досвіду в галузі менеджменту охорони праці свідчить, що його регулювання необхідно здійснювати на підставі оцінювання ризиків настання нещасних випадків та аварій на виробництві. На основі національного стандарту ДСТУ OHSAS 18001:2010 удосконалено функціонування системи управління охороною праці на підприємствах лісового господарства шляхом введення оцінювання ризику. Для цього розроблено та впроваджено на підприємствах лісової галузі систему управління охороною праці та ризиками (СУОПР) з урахуванням специфічних особливостей їх виробництва і кваліфікаційних підходів до вирішення питань гігієни та безпеки праці.

Ключові слова: *система управління охороною праці та ризиками, лісове господарство, ідентифікація небезпек, оцінка ризиків, виробничі ризики, Карта ідентифікації небезпек, політика у сфері охорони праці.*

Анализ зарубежного опыта в области менеджмента охраны труда свидетельствует, что его регулирование необходимо осуществлять основываясь на оценке рисков возникновения несчастных случаев и аварий на производстве. На основе национального стандарта ДСТУ OHSAS 18001:2010 усовершенствовано функционирование системы управления охраной труда на предприятиях лесного хозяйства путем введения оценки риска. Для этого разработана и внедрена на предприятиях лесной отрасли система управления охраной труда и рисками (СУОТР) с учетом специфических особенностей их производства и квалификационных подходов к решению вопросов гигиены и безопасности труда.

Ключевые слова: *система управления охраной труда и рисками, лесное хозяйство, идентификация опасностей, оценка рисков, производственные риски, Карта идентификации опасностей, политика в области охраны труда.*

Analysis of international experience in the field of Occupational Health indicates that its regulation should be implemented based on the evaluation of the risks of accidents and accidents at work. On the basis of national standard DSTU OHSAS 18001: 2010 improved performance of the OSH management system in forestry enterprises through the introduction of risk assessment. To this end, developed and implemented at the enterprises of the timber industry occupational safety and risk management system (SUOPR) taking into account the specific characteristics of their production and qualification approaches to addressing health and safety.

Keywords: *system of occupational safety and risk management, forestry, hazard identification, risk assessment, operational risks, hazard identification card, in the field of occupational safety and health policy.*

Національним стандартом ДСТУ ОHSAS 18001:2010 передбачено удосконалювати функціонування системи управління охороною праці шляхом введення оцінювання ризику. На його основі розроблено та впроваджено на підприємствах лісової галузі систему управління охороною праці та ризиками (далі – СУОПР) з урахуванням специфічних особливостей виробництва і кваліфікаційних та інших підходів до вирішення питання гігієни та безпеки праці.

Метою дослідження є удосконалення системи управління охороною праці та ризиками на підприємствах лісового господарства з урахуванням вимог національного стандарту ДСТУ ОHSAS 18001:2010 з метою зниження виробничих ризиків до прийняттого рівня.

Виклад основного матеріалу. На підприємствах лісового господарства діяльність у сфері охорони праці складається з планування роботи, здійснення розроблення і використання документації, розроблення і впровадження заходів безпеки та інших дій, підтримання функціонування СУОПР, здійснення моніторингу і вимірювання показників у сфері охорони праці, проведення на постійній основі внутрішнього аудиту щодо підтвердження ефективності функціонування СУОПР, її поліпшення та вдосконалення, періодичного аналізу СУОПР [1].

Ефективність функціонування системи залежить від обсягу взятих зобов'язань і виконаних завдань на всіх рівнях: від Державного агентства лісових ресурсів України – до структурних підрозділів підприємства. При цьому, особливу роль відіграє участь роботодавця у досягненні взятих зобов'язань, поставлених завдань і мети.

Ідентифікацію небезпек і оцінювання ризиків необхідно виконувати задля того, щоб розпізнати та зрозуміти небезпеки, які можуть виникнути у процесі діяльності підприємства, оцінити ризик, що впливає з конкретної небезпеки, а також запровадити заходи для зниження ймовірності настання небезпек.

Ідентифікація небезпек полягає у визначенні усіх об'єктів, ситуацій або дій (чи їх поєднання), що притаманні діяльності підприємства і несуть потенційну загрозу здоров'ю та життю працівників. Під час ідентифікації небезпек розглядають різні види робіт і ситуацій з метою виявити небезпеки, що постійно присутні при нормальних умовах роботи, а також небезпеки, вплив яких можливий при відхиленнях від нормальних умов роботи та аварійних ситуаціях. Таким чином, розглядають основну виробничу діяльність, допоміжну виробничу діяльність, постійні та тимчасові роботи, а також позапланові чи нештатні (зокрема, випадкові чи аварійні) види робіт.

Під час ідентифікації небезпек розглядають діяльність усіх осіб, які мають доступ до робочого місця (зокрема, відвідувачів, підрядників тощо), щоб визначити небезпеки, пов'язані з їхньою діяльністю, встановити ступінь близькості їх до робочого місця та звернути увагу на їхню поведінку. Людський чинник (тобто психологічна і фізіологічна здатності та їх обмеження, поведінка людини) необхідно враховувати під час оцінювання небезпек і ризиків виробничих процесів і виробничого довкілля з огляду на те, чи може цей чинник стати причиною неправильних дій, помилок тощо. Також людський чинник слід враховувати кожного разу, коли розглядають взаємовідносини працівників у колективі та брати до уваги такі питання, як стрес, втома працівника, погіршення самопочуття, невпевненість під час виконання робіт.

Оцінювання ризиків є найбільш ефективним запобіжним заходом, під час якого враховують не тільки ті інциденти, які сталися у минулому, але й небезпеки, які ще не призвели до негативних наслідків. Оцінювання ризиків полягає у визначенні величини ризиків, аналізу можливих наслідків і ймовірності їх виникнення, прийнятті рішення стосовно прийнятності чи неприйнятності ризиків.

Методи оцінювання ризиків поділяються на якісні та кількісні. Якісний метод полягає у виявленні та ідентифікації причин і видів ризиків. Кількісний метод – це оцінювання частоти ризиків та ймовірності їх наслідків. Вибір методу проводиться, виходячи з цілей оцінювання ризиків, фахової компетентності, потреби в ресурсах тощо. Залежно від характеру небезпеки вибирають спеціальні методи оцінювання ризиків, які можуть впливати на працівників на робочому місці.

У більшості випадків ризик можна оцінити за допомогою простіших методів, наприклад, на основі експертної оцінки фахівців, зокрема для лісогосподарського виробництва згідно з експертними дослідженнями основними виробничими ризиками для працівників встановлено [2]:

- незадовільна підготовка працівників з питань охорони праці (недоліки під час навчання безпечним способам виконання робіт, формалізм під час проведення інструктажів з охорони праці);
- порушення технологічного процесу, правил експлуатації технологічного і електромеханічного обладнання;
- професійний добір працівників, відсутність спеціалізації, використання працівників не за фахом;
- порушення трудової та виробничої дисципліни, низька культура виробництва;
- робота без засобів індивідуального захисту, їх невідповідність Технічним регламентам;
- конструктивні недоліки, недосконалість, недостатня надійність засобів виробництва;
- неналежна організація виробничого процесу, відсутність механізації та автоматизації робіт;
- незадовільний психологічний клімат у колективі;
- відсутність належного відомчого контролю з боку посадових осіб за станом безпеки на робочих місцях та виконанням встановлених вимог безпеки і гігієни праці;
- невиконання працівниками вимог інструкцій з охорони праці та своїх посадових обов'язків (52,7 % від загальної кількості причин травматизму);
- низька ефективність функціонування на підприємстві лісового господарства системи управління охороною праці, недосконала організація праці.

За результатами оцінювання ризиків має бути встановлено величину виявленого ризику, зокрема зазначено неприйнятні ризики. Ця інформація використовується під час визначення черговості запровадження заходів безпеки.

Дані щодо ідентифікованих небезпек, ризиків, пов'язаних з небезпеками, а також вжитих заходів безпеки документують у вигляді Карти ідентифікації небезпек, оцінювання ризиків [3] (див. табл. 1).

Запровадження та підтримка функціонування СУОП на підприємстві передбачає:

- визначення відповідальності за розроблення, впровадження та підтримання функціонування СУОП, а також забезпечення її необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами;
- забезпечення необхідної компетентності (належної освіти, підготовленості та достатнього досвіду роботи) кожного працівника, який виконує завдання, що може спричинити значний вплив на безпеку праці;
- забезпечення інформаційного зв'язку з питань охорони праці на всіх рівнях на підприємстві, а також з підрядниками та іншими зацікавленими сторонами;

- залучення якнайширшого кола працівників до робіт, виконуваних у межах СУОПР, а також до обговорення важливих питань з охорони праці;
- розроблення та запровадження документації СУОПР, підтримання документації в актуальному стані, а також забезпечення належного контролю за дотриманням вимог документів СУОПР;
- запровадження операційного контролю (управління операціями) для тих видів робіт, які пов'язані з ідентифікованими небезпеками;
- забезпечення готовності керівників і всіх працівників до надзвичайних ситуацій і реагування на них.

Таблиця 1

Карта ідентифікації небезпек, оцінювання та усунення неприйнятних ризиків на робочому місці лісоруба

Ідентифіковані небезпеки	Оцінювання ризику	Вимоги безпеки	Запропоновані попереджувальні дії	Залишковий ризик
1	2	3	4	5
Отримання травми в момент перебування лісоруба в небезпечній зоні при звалюванні дерев	Тяжкість наслідків: дуже велика І. Ймовірність події: висока А. Категорія ризику: дуже високий 5 (неприйнятний)	НПАОП 02.0-1.04-05 п.15.3.13. ГОСТ 12.4.026-76 НПАОП 02.0-1.04-05 п. 15.3.26.	Встановити переносні забороняючі знаки вздовж стежок, трельовальних волоків, доріг. Перед початком спилювання дерев вальник лісу (лісоруб) має переконатися у відсутності людей в небезпечній зоні.	Середній 3 (ризик прийнятний)
Наявність небезпечних дерев, непроведення або неякісне проведення підготовчих робіт на території небезпечної зони	Тяжкість наслідків: дуже велика І. Ймовірність події: висока А. Категорія ризику: дуже високий 5 (неприйнятний)	НПАОП 02.0-1.04-05 пп. 15.2.1; 15.2.2; 15.2.4.	До початку основних лісосічних робіт виконати підготовчі роботи. Підготовка основної території лісосіки включає приземлення на ній небезпечних дерев, ліквідацію захарашень. Роботи дозволено виконувати після приземлення усіх небезпечних дерев на додатковій робочій території.	Середній 3 (ризик прийнятний)

Продовження табл.1

1	2	3	4	5
Несвоєчасне знімання або знімання з порушеннями вимог безпеки завислих дерев	Тяжкість наслідків: дуже велика І. Ймовірність події: висока А. Категорія ризику: дуже високий 5 (неприйнятний)	НПАОП 02.0-1.04-05 пп. 15.3.48-15.3.52. п. 15.2.17.	У разі зависання дерева робота має бути призупинена до приземлення завислого дерева. Стягування завислих дерев проводити канатом не менше ніж 35 м на тракторній або кінній тязі. Кожне зависле дерево знімати окремо. Для знімання завислих на деревах гілок використовувати механізований підйомний пристрій.	Середній 3 (ризик прийнятний)
Відсутність навчання по професії «лісоруб»	Тяжкість наслідків: велика ІІ. Ймовірність події: висока А. Категорія ризику: високий 4 (неприйнятний)	НПАОП 02.0-1.04-05 п. 15.3.1	Звалювання дерев бензомоторними пилами мають виконувати постійні працівники, які пройшли професійну підготовку: вальник лісу – 6 розряд, лісоруб, помічник вальника – 4-й або 5-й розряд.	Малий 2 (ризик прийнятний)

Продовження табл.1

1	2	3	4	5
Ненавченість персоналу вимогам безпеки праці	Тяжкість наслідків: велика П. Ймовірність події: висока А. Категорія ризику: високий 4 (неприйнятний)	НПАОП 0.00-4.12.05 п. 3.1.	Працівники під час прийняття на роботу і в процесі роботи повинні проходити інструктаж, навчання та перевірку знань з питань охорони праці, надання першої допомоги потерпілим, а також правил поведінки у разі настання аварій.	Малий 2 (ризик прийнятний)

Перевірка передбачає:

- виконання моніторингу та вимірювання показників діяльності у сфері охорони праці;
- оцінювання дотримання правових та інших вимог;
- розслідування інцидентів;
- запровадження коригуючих і запобіжних дій та оцінювання їх результативності;
- проведення внутрішніх ризик-аудитів СУОПР.

Аналіз СУОПР з боку менеджменту підприємства проводиться для оцінювання:

- придатності СУОПР, тобто чи відповідає система діяльності підприємства, характеру небезпек, ризиків тощо;
- адекватності СУОПР, тобто чи всебічно розглядається система через політику та цілі у сфері охорони праці;
- результативності, тобто як будуть досягатися очікувані результати.

Результати аналізування мають бути спрямовані на удосконалення СУОПР, зокрема щодо можливих змін у показниках діяльності підприємства, у політиці та цілях у сфері охорони праці, у відповідних елементах СУОПР.

Висновки

СУОПР на перше місце ставить створення безпечних, здорових і комфортних умов праці, а звідси визначаються інші компоненти системи (суб'єкт та об'єкт управління, основні функції, методи, критерії ефективності, розроблення організаційно-методичної документації тощо).

Для гармонізації СУОПР з міжнародними вимогами необхідно поєднати методики національного стандарту ДСТУ ОHSAS 18001:2010, політику підприємства і оцінювання ризиків, розширивши її до політики з охорони праці [4]. Для цього, кожен роботодавець повинен розробити власну політику з охорони праці, де на першому місці мають бути вимоги щодо забезпечення безпечних, здорових та комфортних умов праці, а потім прив'язка до конкретного виробництва.

У рамках СУОПР на підприємстві має бути сформована нормативно-правова база необхідних зовнішніх законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці з врахуванням специфіки підприємства залежно від видів економічної діяльності.

Один із головних напрямів подальшого вдосконалення системи управління охороною праці та ризиками в наших умовах – це досягнення культури безпеки, яка полягає у врахуванні й додержанні вимог безпеки на всіх етапах виробничої діяльності, відповідного виховання працівників.

Функціонування будь-якої системи залежить від ставлення до неї персоналу підприємства й готовності виконувати її вимоги, починаючи від керівника і до конкретного працівника. Навіть найкраща система, якщо вона не буде сприйнята та не буде свідомо виконуватися, не дасть позитивних результатів. Тільки відповідна організаційно-виховна робота може забезпечити ефективне функціонування, як цього вимагає Закон України «Про охорону праці». СУОПР є однією з передумов забезпечення конкурентоздатності підприємства на вітчизняному та світовому ринках.

Список літератури

1. Гогіташвілі Г. Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посібник / Г. Г. Гогіташвілі, Є. Т. Карчевські, В. М. Лапін. – К. : Знання, 2007. – 367 с.

2. Степанишин В. М. Підвищення ефективності охорони праці у лісовому господарстві на основі оцінення виробничого ризику : дис. канд. техн. наук : 05.26.01 / Степанишин Василь Михайлович. – Л., 2015. – 172 с.

3. Karczewski J. T. System zarządzania bezpieczeństwem pracy / Karczewski J. T. – Gdansk. – 2000. – 310 s.

4. Ткачук К. Н. Державне управління охороною праці : електронний ресурс : Монографія / К. Н. Ткачук, Д. В. Зеркалов, К. К. Ткачук, Ю. О. Полукаров. – К. : Основа. – 2013. – 348 с.

Дата подання статті до збірника – 15.03.2016